

VELEV DÓRA

„Hol vannak a férfiak?”

Női szerepkörök egy roma szegregátumban

TANULMÁNY

DOI: 10.56699/MT.2025.3.6

ABSZTRAKT

Nincsenek pontos adataink arról, hány roma nő él ma Magyarországon, milyen csoportokban és környezetben. A többségi társadalom gyakran kollektív képet alkot róluk, de ahogy nem beszélhetünk homogén cigányságról, úgy homogén női szerepekről sem. Empirikus kutatásom során életútinterjúk segítségével a FETE-programhoz tartozó Dombpusztán vizsgáltam a helyi roma szegregátumban élő nők szerepvállalásait. Tapasztalataim alapján a roma nők a társadalmi elnyomás több szintjével néznek szembe, és gyakran egyedül maradnak problémáikkal. Eredményeim szerint a Dombpusztán élő roma nők a női-anyai szerepeken túl a férfiak hiánya miatt sokszor a hagyományos férfiszerepeket is magukra vállalják. Ez szerepkonfliktust eredményez, amelyet generációkon át örökítenek, a tanult tehetetlenséghez hasonlóan, melyet az anya-lánya kapcsolatok elemzésével mélyebben is vizsgáltam. Meglepő eredményem, hogy a közösség tagjai ugyan követik hagyományaikat, de nem mindig ismerik fel azok valódi jelenlétét a mindennapokban.

KULCSSZAVAK: cigány nők, cigány családok, nemi szerepek, szegregátum

A roma nőkről ugyan számos kutatás készült már, állandó aktualitásukkal mégis szinte kifogyhatatlan témát biztosítanak. Ehhez hozzájárul, hogy a társadalomban többnyire valami mellett vagy valakihez viszonyítva tűnnek fel, amivel az a fő probléma, hogy átsiklunk az egyének felett, és megpróbálunk kollektív képet alkotni, amely alá minden roma nőt be kívánunk vonni. Ennek oka a könnyebb megértésre törekvés társadalmunk egy olyan részéről, amelyről túl keveset tudunk. Tanulmányom célja a szegregátumban élő roma nők életének bemutatása az egyének szintjén, közelebb hozva őket a többségi társadalomhoz.

Terepmunkámat egy Nógrád vármegyei községben végeztem, amelyre a továbbiakban Dombpuszta néven fogok hivatkozni, ezzel őrizve a kutatásban szereplők

anonimitását. A település részt vesz a Felzárkózó települések programban, a Magyar Máltai Szeretetszolgálat helyi megvalósításával.

SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

A cigányság

A „cigányság” olyan többjelentésű szó, amely magában foglalja a roma népcsoport tagjait, kultúráját, valamint a velük kapcsolatos külső, igencsak sokszínű szemléletet. A fogalomnak nincs egyértelmű és mindenki által elfogadott meghatározása. Tanulmányomban és kutatói munkám során a roma és a cigány megnevezést szinonimaként használok – ahogyan interjúalanyaim is tették.

A cigány népesség számát csak becsülni tudjuk, ezért több vélemény is van a pontos számokat illetően: hét-nyolc millió fő (Bottlik, 2012) vagy akár tíz-tizenkét millió fő is lehet (Lukács, 2018). A romák Európa legnépesebb kisebbsége és a világ legismertebb diaszpórája. Jellemzőségük, hogy vallásilag és nyelvileg is nyitottak környezetükre, éppen ezért egyik tényező sem meghatározó az identitásukban. A fő csoportképző tényező az, hogy társadalmi és földrajzi szempontból a periférián helyezkednek el (Bottlik, 2012).

A magyarországi cigányság demográfiai adatainak nyomon követése és megértése a 19. század második fele óta foglalkoztatja mind a társadalmi, mind a tudományos közösséget (Pénzes et al., 2018). A Központi Statisztikai Hivatal 2022-ben készített országos népszámlálása alapján 209 909 személy vallotta magát romának. Ahhoz, hogy ezt az adatot értelmezni tudjuk, fontos kiemelni, hogy 1 086 223 ember nem válaszolt a nemzetiséghez tartozó kérdésekre. „A cigányok önbevallása az adott időszak társadalmi viszonyainak, valamint a diszkrimináció, a stigmatizáltság és a rasszista közbeszéd mértékének függvényében változik” (Pénzes et al., 2018: 6). Pénzes János és munkatársai (2018) a cigányság területi viszonyait felmérni kívánó két kutatás (az 1984–1987-es CIKOB-felmérés és a Debreceni Egyetem 2010–2013-as felmérésének) összevetése alapján 876 000 főre becsülik a magyarországi romák számát, s ezzel a teljes népességen belüli arányuk 8,8 százalék. Magyarországon a cigányság a tizenhárom elismert nemzetiség közé tartozik, azon belül is a legnépesebb etnikum. Magyarországon főként romungro, oláh- és beás cigány csoportok találhatók, melyek mind különböző kulturális és nyelvi háttérrel rendelkeznek.

„Nem létezik homogén cigányság [...] a különbözőség vált a cigányság egyik »közös« tulajdonságává [...] a különböző csoportoknak mind megvan a maguk »csoportidentitása« – ez segítette a fennmaradásukat” (Demsa, 2015: 24).

A cigány családok

Lukács J. Ágnes *Roma/cigány családok* című munkájában bemutatja a hagyományos cigány családok normáit – ennek alapján ismertetem a legfőbb jellemzőiket. A roma családokban a közösségi létnek kiemelkedő szerepe van. A családok jellemzően több

generációt foglalnak magukban, biztosítva egymás számára a szociális támogatást és a hagyományok átadását. Az idősök tiszteletének kiemelt fontossága jellemző a roma családokban, melyekben általában a legidősebb férfi a döntéshozó. Ezzel szemben a nők többnyire alárendelt szerepet töltenek be a férfiakhoz képest. E közösségekben az idő kezelése sajátos: a nagyfokú szabadság és a hagyományok miatt nehezebben alkalmazkodnak a társadalmi intézményekhez, és gyakran nincs hosszú távú jövőképük. A „jó-ravaló cigány nő” elsősorban a család gondozásáért és támogatásáért felel. Házasodásra esetükben a többségi társadalomhoz képest fiatalon kerül sor – akár kiskorúként –, és nem feltétlenül jelent törvényes polgári házasságot, ugyanis a közösségen belül a lányok „megszöktetését” házasságként értelmezik. A házasság bekövetkezésével a nő a férfi családjához kerül, és minden téren alkalmazkodnia kell az ott megszokott rutinhoz, szigorúan az anyós iránymutatásával, aki a szárnya alá veszi (Lukács, 2018).

Vargáné Nagy Anikó és Molnár Balázs *Nevelési mintázatok roma családok körében* című tanulmányukban kisgyermeket nevelő roma és nem roma szülők válaszait vetették össze a családi nevelés témájában. A válaszok alapján a roma szülők nagy jelentőséget tulajdonítanak a család összetartásának és a gyermekek tiszteletre nevelésének, de a tekintélyelvűség és a szigor is jellemző nevelési elem. A gyerekekkel szemben támasztott elvárások közt megjelenik az engedelmesség, az idősebbek tisztelete és a közösségi normák követése. A tanulmány kitér a szegénység és a marginalizált helyzet hatására is: a roma gyerekek korai önállóságra szocializálódnak, ez pedig összefügg a családi munkamegosztással (Vargáné Nagy – Molnár, 2018).

Nemi szerepek

Tanulmányom konceptualizálása érdekében elengedhetetlen kitérnem a nemi szerepek fontosságára, illetve arra, hogy mit is tekintek nemi szerepeknek. Vizsgálódásom alapjául először az Európai Értékrend Vizsgálat 2008. évi magyar eredményeit veszem: a nemi szerepekről Ádám Szilvia és Rosta Andrea írt. Szerintük ezek a kultúra és a biológia termékei, amit az is bizonyít, hogy a különböző kultúrák különböző módon határozzák meg őket. Ezeket a szerepeket hosszas szocializációs folyamatban sajátítjuk el. Míg a történelem során rögzült női szerepek főként a családdal kapcsolatosak, addig a férfiak szerepei kiterjednek a foglalkozási és közéleti területekre, valamint a családfenntartásra. Emellett több olyan családi szerepet is betöltenek, amely az otthoni környezetben válik teljessé (például férj, apa). A nemi szerepek változása az ipari forradalom idején kezdődött, amikor új női szerepek jelentek meg, melyek a férfiak szerepeit is átalakították. A nemi szerepek változása napjainkban is tart (Ádám–Rosta, 2010). Hasonló kérdéseket tárgyal Pongrácz Tiborné *Nemi szerepek társadalmi megítélése* című tanulmánya is. Szerinte a nők felgyorsult munkavállalása a 20. század második felétől kettős terhet ró rájuk, mivel a keresőtevékenység mellett megmaradt a reprodukciós és ellátó funkciójuk is. Kiemeli, hogy a magyar nők erős leterheltségét több időmérleg-kutatás is alátámasztja: közel háromszor annyi időt fordítanak háztartási munkára, mint

a férfiak, még akkor is, ha mindketten napi nyolc órában dolgoznak. A szerző hozzáteszi: „A magyar társadalom a nők és a férfiak alapvető feladatát, funkcióit tekintve kimagaslóan tradicionális beállítottságú” (Pongrácz, 2005: 85). Orosz Adrienn *Az apák családon belüli szerepei* című munkájában mutatja be a férfi nemi szerepeket. Az apaszerepek két típusát nevezi meg: „hagyományos” és

A férfiszerepek hiányos el-
látása a nők vállára helyezi
a család fenntartásának és
irányításának terhét, ami
szerepkonfliktust és túlter-
helést eredményezhet.

„modern”. A hagyományos apát a kenyérkereső szerep és a család biztonságaért való felelősség, míg a modern apaképet az otthoni munkákban való egyenlő részvétel és a gyermeknevelés jellemzi (Orosz, 2024). A szerző értékkutatásában a megkérdezettek szerint az anyák fő feladata a gyermeknevelés és a gondoskodás, míg az apáké a család anyagi biztonságának megteremtése. Orosz tovább-

bá kiemeli a magyarok tradicionális gondolkodását, különös tekintettel az anyaszerepekre. A European Values Study 2020-as elemzése szerint „Magyarországon (51%) inkább egyetértenek azzal, hogy a család életét megsínyli, ha a nő teljes munkaidőben dolgozik” (Orosz, 2024: 43).

A cigány nők

Lydaki Anna *Cigány nők* című írásában rávilágít a roma nők kiemelkedő jelentőségére a romakutatások területén. Szerinte a többségi társadalom és a cigányság kapcsolatát leginkább a roma nők helyzetének vizsgálatával lehet bemutatni. A cigány nőket a tudomány, az irodalom és a köznyelv is számtalan módon mutatja be. Gyakran túlrómantizált ideáltipikus kép él az emberekben velük kapcsolatban, de a másik szélsőség is sokszor megjelenik, amikor is a gyengébb, elnyomott nemként hivatkoznak rájuk. A szerző szerint a „nyilvános” és a „személyes” tér megjelenése fontos a roma nők kutatását illetően. Ez a roma kultúra sajátos és érdekes eleme, ugyanis a cigány nőkre más szabályok vonatkoznak attól függően, hogy melyik térben mozognak. Ezért az életüket ebből a két szemszögből lehet vizsgálni, de ahogy a szerző is kiemeli, a kutatók többsége csak a „személyes” terükre összpontosít a komplex kép helyett (Lydaki, 2006).

A magyarországi cigány nők helyzetéről Huszár Ágnes *A hiány helye: a roma nők* című írásában beszél. Ő is kiemeli a definiálás nehézségét, és hozzáteszi, ennek az áll a hátterében, hogy a roma nők a magyarországi közgondolkodásban is háttérbe szorulnak, „valamiféle kollektív vakfoltra” (Huszár, 2015: 21). A KSH 2011-es adatai alapján Magyarországon nagyjából 155 939 roma nő él. Iskolai végzettségük általában alacsonyabb, mint a roma férfiaké, hiszen többségük csak az általános iskola nyolcadik osztályáig jut el. Főiskolai vagy egyetemi végzettséggel mindössze 1288 roma nő rendelkezik.

Demsa Andrea kiemeli, hogy a hagyományörző családokban a nőknek már kiskorukban meg kell tanulniuk azokat a viselkedésekre vonatkozó szabályokat, amelyek

a „tisztátalan dolgokkal” és az emberekkel szemben érvényesek. „A pubertás beköszöntével azonban olyan lény lesz belőle, aki maga is a tisztátalanság állapotába képes hozni másokat” (Demsa, 2015: 24). Ez a fajta misztikus vonzerő megjelenik Judith Okely *Cigány nők* című tanulmányában is, amely európai vándorcigányok világát mutatja be. Európa-szerte a cigány nők és lányok képe gyakran az érzékiség, a szexuális vonzerő és a csábítás köré szerveződik, ezt a többségi társadalom vetíti rájuk. A felelőség társadalmi megbecsülése gyakran attól függ, hogy hány gyermeket hoz a világra (Okely, 1996).

Demsa a cigány nők kettős hétköznapi elnyomásáról ír. „Beszélni kellene ezekről a köztünk élő hétköznapi »szenvedőkről«, és árnyalni az oly sokak által közkedvelt elromanticizált cigányképet roma honfitársainkról” (Demsa, 2015: 28). Huszár pedig kiemeli, hogy napjainkban a roma társadalom jelentős változáson megy keresztül, ami a női szerepek módosulását is eredményezi.

A szegregátum

Tekintettel kutatásom helyszínére mindenképp tisztázni szeretném, pontosan mit is értünk szegregátumon. Vizsgálódásom ezen részének alapjaként Rácz Attila *Szegregáció a fejekben...* című tanulmányát tekintem, amely a KSH által használt értelemben vizsgálja a szegregáció fogalmát és formáit (Rácz, 2014). A szerző azt mondja, hogy a szegregátumok a társadalmi rétegek térbeli elkülönülései. Egy meghatározott városrész társadalmi struktúráján belül egy bizonyos réteg – városi arányához képest – mérhető túlsúlya. Továbbá hozzáteszi: „A KSH a 2001-ben végzett népszámlálás adatai alapján azokat a területeket nevezi szegregátumoknak, ahol az aktív korú népességen belül a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők és a rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya mindkét mutató esetében magasabb, mint 50 százalék” (Rácz, 2014: 41).

A tanulmányom alapját képező kutatómunkám során legalább akkora nehézség volt hiteles forrást találni a magyarországi szegregátumokról, mint pontos adatokra lelni a magyarországi romák számáról. Mindkét témáról elmondható, hogy nincsenek megbízható adataink, ezért kénytelenek vagyunk feltételezésekbe bocsátkozni. Rozgonyi-Horváth Ádám így fogalmaz doktori disszertációjában: „Magyarország 823 településén és 10 fővárosi kerületében, de többnyire falvak határában, vagy városi külterületeken található 1633 szegregált telepen körülbelül 300 ezer ember él...” (Rozgonyi-Horváth, 2019: 17).

A Kulturális és Innovációs Minisztérium Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkárságának *Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia – Mélyszegénység, gyermekszegénység, romák (2011–2020)* című dokumentuma szerint a roma népesség túlnyomó része vidéki, falusias környezetben él, gyakran szegregált területeken és kedvezőtlen lakáskörülmények között. Országszerte körülbelül száz település tekinthető már most is súlyos szegénységben élő, elkülönült közösségnek, és további mintegy kétszáz településen valószínűsíthető ennek a folyamatnak a folytatódása a közeljövőben (KIM, 2011).

A fenti becsléseket alátámasztja egy későbbi, országos léptékű, szisztematikus azonosításon alapuló vizsgálat is, amely részletes adatokkal szolgált a szegregátumok számáról és az ott élők demográfiai jellemzőiről. A *Társadalmi Riport 2020* adatai szerint Magyarországon 2071 szegregátumot azonosítottak 955 településen, amelyekben 283 876 felnőtt – 139 507 férfi és 144 369 nő – élt 2019-ben (Sándor et al., 2020).

Az említett adatok megerősítik, hogy a szegregációs jelenségek, amelyek empirikus kutatásom helyszínén is megfigyelhetők, országos léptékű problémát jelentenek.

A KUTATÁS MÓDSZERTANI JELLEMZŐI

Célok és kérdések

Kutatásom célja, hogy bemutassam a Dombpusztán élő roma nők élethelyzetét és mindennapi tapasztalatait a női szerepek mentén, különös tekintettel arra, hogyan élik meg szerepeiket a társadalmi elvárások, kulturális hagyományok és helyi társadalmi viszonyok metszéspontjában. A vizsgálat célja továbbá, hogy rávilágítson, milyen módon strukturálják életüket ezek a nők, milyen szerepeket töltenek be a családban, a közösségben és a munka világában. A kutatás színesítése érdekében három családban anya-lánya párosokat is vizsgáltam, generációk közötti összehasonlítást végezve a hagyományokhoz való viszonyulásuk tekintetében. E kutatás keretében arra a kérdésre keresem a választ, hogy milyen szerepeket töltenek be ezek a nők, megjelenik-e életükben szerepkonfliktus, hogyan nevelik gyermekeiket, és miként öröklődnek tovább a női szerepminták a generációk között.

A kutatás körülményei

Kutatásom terepmunkáját tehát Dombpusztán végeztem. A fantázianév megalkotásával nem csupán a település anonimitásának megőrzése volt a célom, hanem egy olyan kifejező név megalkotása, amely magában foglalja a helyszín sajátosságait. A „domb” szó a település elhelyezkedéséből adódó festői tájra utal, míg a „puszta” szó az ottani kopár és kietlen életkörülményeket eleveníti fel. Dombpuszta felé haladva az lehet a benyomásunk, hogy egy békés és rendezett kis falu fogad majd, azonban a településre érve ez az idilli kép hamar megváltozik. A település ezernyolcszáz fős lakosságának 70 százaléka roma származású, és közel ötöde tizenhét év alatti. Dombpuszta egyik központi problémája a munkanélküliség: „A faluban a relatív munkanélküliség aránya (11,54%) háromszorosa az országos átlagnak (3,9%)” (FETE, é. n.). Továbbá Dombpusztán kiemelt probléma a bűnözés és a kábítószer-használat, ez meglátszik a település hangulatán is, és mély nyomot hagy mind a közösség, mind az odalátogatók életében. Empirikus kutatásom során az életútinterjú módszerét választottam, amelynek segítségével bepillantást nyerhettem Dombpuszta roma szegregációjának mindennapjaiba. A településen való jelenlétem a Pázmány Péter Katolikus Egyetem falukutató táborának köszönhető. Hálás köszönet az egyetemnek és a tábor szervező tanárainak a kutatás és a feldolgozás során nyújtott szakmai és emberi támogatásukért.

A minta bemutatása

Terepmunkámat 2023 nyarán végeztem, amikor közel egy hetet töltöttem a településen. Ez idő alatt összesen tizenegy életútinterjút készítettem. Kizárólag nőkkel beszélgettem, mivel ebben a kutatásban kifejezetten az ő szemüvegükön keresztül szerettem volna látni a világot, amelyben élnek. Az előreláthatóan alacsony mintaszám miatt igyekeztem szem előtt tartani a sokszínűséget. Szerettem volna minél több különböző korcsoportú, foglalkozású nővel beszélni. A résztvevők kiválasztásához a hólabdamódszert alkalmaztam, vagyis az első megkérdezettek ajánlásai alapján értem el a további interjúalanyokat. A korcsoportot illetően 17–60 évesek voltak az alanyaim. Két megkérdezett kivételével mind tartós házasságban vagy párkapcsolatban éltek. Foglalkozásukat tekintve volt köztük varrónő, roma önkormányzati vezető, tanuló, máltás dolgozó, gyári munkás, védőnő, háztartásbeli, takarító, közfoglalkoztatott. Kutatásomban cigány származásúnak tekintek mindenkit, aki annak vallotta magát. Egy kivételével minden alany roma származású, és többségük dombpusztai lakos. Az egyetlen kivétel a település védőnője, aki azért került be a mintába, mivel negyven éve foglalkozik a településen élőkkel. Úgy gondolom, külső szemlélőként ő lát bele leginkább a helyi családok életébe, ezért fontosnak tartottam, hogy vele is készítsek életútinterjút. Mivel azonban feldolgozó munkám során kizárólag a településen élőkről adott tapasztalatait használtam fel, utólagosan „szakértőként” tekintek rá. Iskolai végzettségüket tekintve az interjúalanyok jellemzően alacsonyan iskolázottak voltak: többségük az általános iskola vége felé vagy a középiskola első éveiben hagyta abba tanulmányait. Roma alanyaim közül azonban ketten már középkorúként felsőfokú végzettséget is szereztek. Mindketten hosszabb ideje a helyi Jelenlét ponton dolgoztak a Magyar Máltai Szeretetszolgálat alkalmazásában, adminisztratív munkakörben. A továbbiakban az interjúrészletek idézésekor az alany életkorát és foglalkozását adom meg.

Az interjúk bemutatása és módszertana

A kutatásom során készített életútinterjúk átlagosan egy-másfél órásak voltak. Egy anya-lánya interjú esetében páros interjú készült – az alanyok kérésére. Az elemző munkám első lépése az átiratok elkészítése és többszöri újraolvasásuk volt, egészen addig, amíg már nem találtam számomra új információt, viszont ismétlődő mintákat igen. Bár nincs két egyforma interjú, visszatérő elem volt, hogy az alanyok szinte mindig a konyhában ültettek le, ahol gyerekek és férfiak nélkül tudtunk beszélgetni, amihez én is ragaszkodtam. Többeket először megrémített a hangfelvétel – amit minden interjúról készítettem, természetesen a beleegyezésükkel –, de ez a gát a legtöbb esetben hamar átszakadt, tudván, hogy anonimitásukat megőrzöm.

Interjúim készítése, majd feldolgozása során az élettörténeti módszert alkalmaztam Bögre Zsuzsanna (2003, 2024) munkái alapján. Bögre (2024) szerint egy interjúhelyzetben az alany „történetei készletéből” válogat élettörténete elmesélése során, és sorrendet állít fel az emlékei – történetei – között, amely az idő előrehaladtával változhat. Továbbá

fontos, hogy „kutatóként tisztában kell lennünk az élettörténetek folyamatjellegével, amelyben kisebb változások visszamenőlegesen is mindig bekövetkezhetnek” (Bögre, 2003: 156). Kutatásom során szem előtt tartottam, hogy az életútinterjúkat konstrukciónak tekintjük, mivel tényszerű történetek személyes interpretációját halljuk bennük, és valójában erre is vagyunk kíváncsiak. Úgy gondolom, kutatóként képesnek kell lennünk megfigyelni, hogy az, akit megkérdezzük az életéről, milyen képet kíván mutatni nekünk. Bögre (2024) szerint „az emlékek identitásunk részévé válnak, s tudatos vagy tudattalan módosulásokon mennek keresztül. Tehát nem az az igazi kérdés, hogy hazudik-e vagy sem az illető, többre jutunk, ha arra keressük a választ, hogy miért mutatja úgy be az életét, ahogyan teszi. Az élettörténet tehát nem más, mint az egyén konstrukciója önmagáról” (Bögre, 2024: 17).

A KUTATÁSI EREDMÉNYEK

A település fő problémája

Dombpusztán meghatározó nehézség a dizájner – vagy szintetikus – drogok elterjedése a faluban. A dizájner drogok olyan új pszichoaktív anyagok, amelyeket kémiailag úgy módosítanak, hogy a már tiltott szerek hatását utánozzák, de megkerülik a jogi szabályozást. Ezek az anyagok gyakran ismeretlen összetételűek és kiszámíthatatlan hatásúak, ami komoly egészségügyi kockázatot jelent a használók számára (Ujváry, 2020). Ez a probléma szinte minden réteget érint, fiatalokat – sok esetben gyerekeket – és felnőtteket egyaránt. Gyors terjedésének legfőbb oka a könnyű elérhetőség, nem is akármilyen mennyiségben. Az egyik interjúmban a drogok jelenlétéről érdeklődtem a településen:

„V.: Mindig is volt, lesz is. Olyan tizenkét család árul körülbelül, tizenkettő. – K.: Tizenkettő? Ilyen kicsi faluban? – V.: Hát mér? Kettő dohányosbolt van... Akkor drogárus csak kettő legyen?” (negyvenéves gyári munkás).

A településen tapasztalt drogproblémák nem tekinthetők elszigetelt jelenségnek. A Magyar Máltai Szeretetszolgálat 2019-es tereptanulmánya szerint a szegregált közösségekben élő gyerekek és fiatalok már korán – akár óvodáskorban – találkoznak kábítószer-használó családtagokkal vagy kortársakkal, a közösségi házak munkatársai pedig rendszeresen számolnak be szintetikus drogokra utaló tünetekről és viselkedésmintákról. A szegregált településeken szerzett tapasztalataik alapján kiemelik: „A kábítószeres fogyasztása mint probléma különböző mértékű, de országos jelenléttel bír” (Tóth, 2019: 2). A kábítószeres elterjedése mély hatást gyakorol a családok életére, mivel a szülők szerhasználata közvetlenül kihat gyermekeikre, ahogy azt egy „drogmentes” édesanya is kiemelte: „A fiatalok meg azért olyanok, mert sok szülő drogozik, nem törődik a gyerekkel, úgy nő fel, hogy ezt lássa, hogy a szülő nem megy dolgozni, felkelnek, ahogy esik, úgy puffan... a szülő elmegy, drogozik...” (negyvenhét éves nőruha-készítő).

Egy 2020-as országos kutatás rámutat, hogy a szegregátumokban élő, halmozottan hátrányos helyzetű csoportok körében a szerhasználat nemcsak gyakoribb, hanem

súlyosabb formákat is ölt, mint a teljes népességben. Az alkohol, dohány és nyugtatók rendszeres fogyasztása mellett kiemelkedően magas az új pszichoaktív szerek használata is, gyakran napi rendszerességgel, orvosi javaslat nélküli gyógyszeresedéssel párosulva (Csák et al., 2020). Alanyaim elmondása szerint a probléma oly mértékű, hogy már nem szívesen hagyják el otthonukat, kerülnek bizonyos közterületeket, sőt napszakokat is. Ezt támasztotta alá az egyik édesanya: *„Átvette a sötétség ezt a falut, kábítószer, rablás, verekedés, folyamatos nyomás, stressz. Ilyen kisgyerekeknek nem való, ami már itt folyik. Meg még nekünk se”* (huszonhárom éves kétgyermekes anyuka).

Hol vannak a férfiak?

Kutatásom egyik fő megállapítása, hogy a férfiak nincsenek jelen a dombpusztai roma családok életében, akkor sem, ha fizikailag ott vannak. Természetesen nem állítom, hogy ez minden esetben igaz, és hangsúlyozom, hogy én kizárólag a nők oldaláról látam a helyzetet. Azonban az biztos, hogy szinte minden interjúmban visszaköszönt a férfiak hiánya. Ennek viszont számos oka lehet. A roma családok életében is általános probléma a válás és szélsőséges véglete, amikor is a férj szinte teljesen eltűnik a család életéből, és szó sincs közös gyermekfelügyeletről. Az interjúk során többször felmerült a „lézengés” kifejezés, amelyet a településen élő céltalan munkanélküliekre használnak a helyiek. Ezek az emberek többnyire közterületen tengetik mindennapjaikat, társasági életet élnek, amellyel szorosan összefonódik a közös bűnelkövetés és kábítószer-fogyasztás mint „program”. A legmeglepőbb számomra az volt, hogy a „lézengőkről” úgy beszélnek a helyi nők, mintha viselkedésük a világ legtermészetesebb dolga lenne. Persze az ő életükben végtére az is. Érdekesség, hogy Bakó Boglárka (2017) *Tisztamunka – A látható cigányok* című könyvében az 1968 és 1973 közötti felmérések alapján a dolgozni nem akarókra a „kóborló” kifejezést használja, ami jelentésében megegyezik az általam megfigyelt „lézengő” szóval.

Ugyan a drogprobléma mindkét nemet érinti, ez is oka a nők magukra maradásának. Több nővel is beszéltem, aki közvetlen közléről tapasztalta meg, milyen az élet egy függő mellett. Egy biztos: a függő nemétől és családi szerepétől függetlenül szerhasználata az egész családra terhet ró, és visszafordíthatatlan károkat okoz. Ebben az esetben a férfiak jelen vannak fizikailag, azonban igazi minőségükben nincsenek ott. Ugyanez igaz azokra is, akik tartós betegség folytán nem képesek eleget tenni a családdal járó kötelezettségeiknek. Az utolsó – általam rögzített és az interjúk során többször visszaköszönő – ok a férfiak távollétére a munka. Ezen belül is több kategória tért vissza újra és újra. Az első eset az egész napos munka, amikor is a férfiak szó szerint hajnaltól estig dolgoznak. Ez a „legkedvezőbb” helyzet, mivel legalább az éjszakákat otthon tölthetik. Ennél sokkal nehezebb azok helyzete, akik időszakos munkát végeznek. Az ilyen munkák jellemzően fizikai vagy kereskedelmi jellegűek, többnyire Budapesten. A legnehezebb kategóriát az időszakos külföldi munkavállalás jelenti, emiatt a férfiak akár három-négy hónapig is távol vannak, s ebben az időszakban a nőkre hárul minden otthoni feladat. Az ilyen

munkák leginkább gyári vagy fizikai jellegűek, és a keresetet az így dolgozó férfiak jellemzően hazaküldik. Fontos kiemelni, hogy az említett öt távolléti ok – családelhagyás, „lézengés”, drogfüggőség, tartós betegség, munka – közül egyedül ez utóbbi jár hosszas fizikai távolléttel, de egyik esetben sem beszélhetünk a férfiak családon belüli minőségi szerepvállalásáról.

Eszerint a férfiak távolléte nemcsak fizikai, hanem funkcionális hiányt is jelent a családok életében. A férfiszerepek hiányos ellátása a nők vállára helyezi a család fenntartásának és irányításának terhet, ami szerepkonfliktust és túlterhelést eredményezhet. Ez a jelenség összhangban van Raffael Mónika tanulmányával, amelyben a szerző kiemeli: a tradicionális családokban élő roma nők kizárólag nőtársaiktól várhatnak segítséget (Raffael, 2021).

A helyi cigány nők

A dombpusztai roma nők szerepköreinek egyedisége éppen abban rejlik, hogy a férfiak nem vállalnak minőségi szerepet a családjuk életében, ezért sok esetben a hagyományos értelemben vett férfiszerepeknek is a nők tesznek eleget. Erre a legáltalánosabb példa a pénzkeresés, amely a romák körében tradicionálisan a férfiak feladata. A megfigyelt családmodellben, amelyben gyakran csak a nő keres, azonban koránt sincs szó egyenlő otthoni munkamegosztásról – ahogyan azt már a „nemi szerepek” című részben bemutatam. Csupán az történik, hogy a tradicionális értelemben vett női szerepköröket (például háztartási munka, főzés, gyereknevelés) kiegészítik a tradicionális férfiszerepek (például a pénzkeresés) is. Ez az életmód oda vezet, hogy a nők túlterheltté válnak, folyamatosan romlik az önbecsülésük, hiszen saját maguk számára ők állnak a legutolsó helyen. Egy helyi édesanya példáján keresztül jól szemléltethető ez a jelenség. Férje a vesebetegsége miatt nem dolgozhat, és kétnaponta dialízisre szorul. Emiatt a nő takarítói munkát vállal, hogy biztosítsa gyermeke számára az élhető környezetet. Arra a kérdésre, hogyan bírja el egyedül ezt a terhet, így válaszolt: *„Nagyon rossz nekem, hogy így van. De nem azért, hogy ő beteg... Engem az nem is érdekel, ha meg is halna már... komolyan nem... Hanem az, hogy a kislányomnak nem tudom megadni azt, amire tényleg szüksége van... Tehát én má' nem vagyok lényeges, csak a kislányomnak jó legyen... nekem elsőbb a családom, mint saját magam”* (harmincnégy éves takarító). A tényleges férfijelenlét hiányában tehát a nőkre hárulnak a férfi- és női feladatok is, ami a nők egyfajta szerepkonfliktusba kényszerüléséhez vezet. A szerep tulajdonképpen az a viselkedési technika, amely egy pozíció betöltéséhez szükséges. Az emberek életük során párhuzamosan több szerepet is képesek betölteni – például anyai szerep és munkavállalói szerep –, azonban van, hogy olyan szerepeket veszünk magunkra egy időben, amelyek egymással ellentétesek. Ilyen esetekben beszélhetünk szerepkonfliktusról, pontosabban szerepek közötti szerepkonfliktusról. A dombpusztai cigány nők esetében a szerepkonfliktus akkor jelenik meg, amikor nemcsak a pénzkeresést – e hagyományosan férfiszerepet –, hanem a családfelei és apai feladatokat is ők látják el a férfiak távollétében. Ez összecseng Demsa Andrea

(2015) tapasztalataival: „Egy tradicionális cigány családban élő nőt olyanná transzformálnak, amilyennek láttatni akarja a férfidominancia” (Demsa, 2015: 28). Ez a jelenség a nők nagyfokú teherbírását és alkalmazkodását jelzi – hasonlóan ahhoz, amit saját kutatásomban is tapasztaltam. Demsa továbbá kiemeli, hogy míg a férfiak szabadon mozoghatnak a világban, addig a nők mozgásteret korlátozott.

A roma kultúrában az alanyaim elmondása alapján a nőktől finomságot és anyaságot várnak el, ami nem egyezik meg az apáktól elvárt szereppel, amilyen például az apai szigor, keménység, a család irányítása és a pénzügyek kezelése. Az egyik interjúalanyom példájával szeretném szemléltetni megállapításomat. Az alany éppen a volt férjével való házasságáról mesélt nekem: *„Volt benne jó, jó időszakok is voltak, amikor mindenki a helyén volt. Apa apa volt, anya anya volt. Aztán mikor jöttek a gondok, akkor az anya apa is volt, meg minden volt, csak nő nem”* (negyvenéves gyári munkás).

Az interjúrészletből egyértelmű, hogy ez esetben az anyai és az apai szerepek összemossódva egy emberre hárulnak – a nőre –, és ez hozza létre a szerepkonfliktust. Ez jól mutatja, hogy a tradicionális nemi szerepek a szegregált közösségekben sem szűnnek meg, de átalakulva gyakran egyenlőtlenebb teherelosztást eredményeznek a nők kárára.

Gyermeknevelés

A dombpusztai roma nők gyermekneveléséről a település védőnője tudott külső átfogó képet adni, hiszen több évtizedes helyi tapasztalattal rendelkezik, és közvetlen kapcsolatban áll a családokkal. Ahogyan már említettem, ő volt az egyetlen nem roma interjúalanyom. Külső szakértői nézőpontja azonban fontos kiegészítő adatforrásként szolgált a roma szülők önjellemzései mellett. Ő „életviteli problémákat” fogalmazott meg. Ezt a témát egy családlátogatás alkalmával tapasztalt történettel szemléltette:

„Emlékszem rá, egy csütörtöki nap mentiünk ki. Patentre. Csillogott-villogott minden, élére állítva a rojtok a szőnyegen. Egy hét múlva kimentem, ugyanolyan kupi volt. Nem tudja, nem érti, hogy mit akarok tőle...

Ő megeteti a gyereket, ő felöltözteti a gyereket, ő megfürdeti a gyereket. Ő a maga módján ki is mos arra a gyerekekre, akkor én miért kötekedek vele? Tehát az ő fogalmai szerint ő ellátja azt a gyereket, és tulajdonképpen el is látja, de nem az én mércém szerint” (hatvankét éves védőnő).

„Apa apa volt, anya anya volt. Aztán mikor jöttek a gondok, akkor az anya apa is volt, meg minden volt, csak nő nem” (negyvenéves gyári munkás).

A védőnő arra mutat rá, mekkora különbség figyelhető meg a többségi társadalom, illetve a helyi roma családok által alkotott otthonkép között. Ez szemléletes példa a társadalmi együttélés egyéb színterein mutatkozó problémákra is, vagyis arra, hogy a különböző közösségekben más a mérce. Vizsgálatom során felmerült a gyermeknevelésben alkalmazott határok és szabályok kérdése is. A védőnő szerint ezek hiánya a gyermekek későbbi iskolai beilleszkedését is befolyásolhatja:

„Tehát agyon vannak ajnározva ezek a gyerekek, és akkor négy-öt éves korra nem tud szinte parancsolni a gyerekekre. Nem szab neki határokat. És a gyerekeknek nem jó úgy, hogy nincsenek határok” (hatvankét éves védőnő).

A védőnő tapasztalatai szerint a gyermekek számára kialakított szabályrendszer és következetesség hiánya problémát jelenthet, különösen iskolába lépéskor, amikor a gyerekek merevebb intézményi keretekkel szembesülnek. Ő úgy véli, ha addig nem tanulnak meg szabályozott környezetben viselkedni, ez később nehézségeket okozhat az integrációjuk során. Úgy gondolom, ezzel kapcsolatban felmerülhet az összefüggés a korai iskolaelhagyással is. Ez összhangban van a Vargáné Nagy Anikó és Molnár Balázs (2018) tanulmányában leírtakkal, miszerint a korai életszakaszban nyújtott segítség elengedhetetlen a gyermekek beilleszkedéséhez és későbbi sikerességéhez. Az elsődleges szocializációs szintéren tapasztalható hiányok miatt az intézményi környezetnek kiemelt szerepe lehet a készségek pótlásában és a korai iskolaelhagyás megelőzésében (Vargáné Nagy – Molnár, 2018).

Kutatásom során felmerült a szoros szülő-gyermek kötődés kérdése is. Az egyik interjúalany a családi összetartás és a leválás problémáját így fogalmazta meg: „Mi soha nem válunk el a szülőktől. Soha, de soha, de soha. Majd ha meghalnak a szülők, akkor válnak le itt a gyerekek” (negyvenhat éves varrónő).

Az első nagyobb leválási pontként az óvoda jelenik meg, ahol teljes napközbeni felügyeletet biztosítanak. Ennek ellenére több anyuka inkább rövidített ideig hagyja ott a gyermekét:

„K.: Délben vége van az óvodának? – V.: Hát háromig van, de ő csak délig. – K.: Hogyhogy? – V.: Mert nem akarom őt ott hagyni olyan sokáig” (huszonhárom éves háztartásbeli).

Az óvodai leválástól való tartózkodás a szoros szülői kötődést jelezheti, amely korlátozhatja a gyermekek intézményes szocializációját, és lerövidítheti első közösségi élményeiket. Ez a mintázat megjelenik Raffael Mónika kutatásában is: azokban az esetekben is, amikor az anyák felismerik, hogy például gyermekük továbbtanulása alapvető lenne egy sikeresebb életút eléréséhez, az idegenbe való elengedésük nagymértékű félelmet és aggodalmat idéz elő bennük. Ezáltal gyakran visszatartják a gyermekeket, így elzárva előlük a fejlődési lehetőségeket (Raffael, 2021).

Anyák és lányaik

Tanulmányom színesítése érdekében három anya-lánya párost is meginterjúvoltam, aminek a célja az volt, hogy generációs szempontból is megvizsgáljam a helyi roma nők életútját. Két esetben külön-külön beszélgettem az anyákkal és lányaikkal, egy alkalommal pedig egyszerre adtak interjút. A beszélgetések során visszatérő elemként jelent meg az életesemények ismétlődése, amely jól leírható Pierre Bourdieu (1987) habitus-fogalmával. A habitus társadalmi normákból és az előző generációk tapasztalataiból eredő, ismétlődő viselkedési mintákat jelent. Bourdieu a habitust az egyén gondolkodását, döntéshozatalát és viselkedését strukturáló rendszerként írja le, amely az előző

nemzedékek kulturális tőkéje által formálódik. Kutatásomban az egyik ismétlődő központi minta a korai iskolaelhagyás volt, jellemzően közvetlenül a tanköteles kor vége – azaz a tizenhatodik életév betöltése – után. Bár az anyák gyakran hangsúlyozták, hogy szeretnék, ha gyermekeik továbbtanulnának, tapasztalataik és a helyi lehetőségek korlátozott volta miatt kevés pozitív példát ismernek. Ez hozzájárul ahhoz, hogy a gyerekek gyakran követik szüleik mintáját az iskolaelhagyásban. Az interjúk ugyanakkor azt is jelezték, hogy az alanyok felnőttként már felismerik az iskolai végzettség előnyeit a munkaerőpiacon.

A másik meghatározó, generációkon átívelő minta a korai házasság és gyermekvállalás volt, amelyről több alany is megbánással beszélt. Egyiküket a tizenöt évesen kötött házasságáról kérdeztem: „*Nagyon bánom... a mai napig is vele vagyok, de már nem akarok... Meg még más férfi sem volt az életemben*” (negyvenhat éves varrónő). Ezt a tapasztalatomat Raffael Mónikának a roma nők gyermekvállalási attitűdjeit vizsgáló kutatása is visszatükrözi: interjúalanyainak jelentős része számolt be arról, hogy édesanyja korán és tervezetlenül esett teherbe, majd némi intellemtől számukra is erősebbnek bizonyult az otthon látott minta hatása. Raffael – Durst Judit (2006) kutatását idézve – a tanulási motivációra is kitér a fiatalon anyává vált lányok esetén. Szerinte „nem a motiváció hiányát kell feltételezni, hanem döntési helyzetként kell értelmezni, ahol a lányok a számukra elérhető lehetőségek alapján mérlegelnek” (Raffael, 2021: 78).

Az ismétlődő életútminák a gyerekeknevelésben gyökereznek. Ebben a tanult tehetetlenség jelenik meg: a passzív beletörődés, amely szerint az egyén nincs hatással a helyzetekre. Bár felnőttként már másképp látják fiatalkori döntéseiket, ezek a minták továbböröklődnek lányaik életében.

A generációs különbségek is kirajzolódtak: az idősek számára a hagyományok és a szegényérzet fontos nevelőeszközök voltak, míg a középkorú nők gyakran próbáltak változtatni szüleik mintáin, de sok esetben ezt nem tudták következetesen megvalósítani. A fiatalabb nők már tudatosabban kérdőjelezzik meg a hagyományokat. Legfiatalabb interjúalanyom így utalt a nemi szerepek újragondolására: „*Ugye anya azt akarná, hogy én kiszolgáljam, de én nem fogom... Mert hogy náluk a fiúkat kiszolgálják... Szerintem ez nem jó. Mert ők is ugyanolyanok, mint mi... Szerintem úgy, hogy a fiúk kivételesebbek számukra. Számomra nem*” (tizenhét éves tanuló). A fiatal alany már másképp viszonyul a hagyományokhoz, mint édesanyja, aki (ahogy a vele készült interjúmból kiderült) már eltért a hagyományoktól – például diplomát szerzett, amit családja nem nézett jó szemmel. A lánya még inkább elutasítja a tradíciókat, új mintát teremtve a következő generáció számára.

ÖSSZEGZÉS

Kutatásom eredményei azt mutatják, hogy a dombpusztai roma nők nemcsak a hagyományos női szerepeket töltik be, hanem gyakran a férfiak feladatait is ellátják, mivel a férfiak szerepvállalása korlátozott vagy hiányzik. Ez szerepkonfliktust idéz elő, hiszen a pénzkereső és családfői feladatok gyakran nem egyeztethetők össze a hagyományosan

elvárt anyai és gondoskodó szereppel. A minták generációk közötti átöröklése megerősíti a tanult tehetetlenséget, így a nők gyakran hasonló életutat járnak be, mint az édesanyjuk – lányaiknak mégis mást szánnak. Az eredmények ugyanakkor generációs különbségeket is jeleznek: míg az idősebbek erősebben ragaszkodnak a hagyományokhoz, a fiatalabbak már kritikusabban viszonyulnak hozzájuk, bár a tradicionális értékek hatása továbbra is érezhető. A kutatás rávilágít arra is, hogy a roma nők kulcsszerepet játszanak családjuk működésében és a közösség fenntartásában, még ha a hagyományos mintákat gyakran nem is tudatosan követik. Fontos hangsúlyozni, hogy a kutatás eredményei az adott közösségre érvényesek, és nem céljuk az általánosítás, ugyanakkor értékes kiindulópontot kínálnak a téma további vizsgálatához és összehasonlító elemzésekhez.

Felhasznált irodalom

- ÁDÁM SZILVIA – ROSTA ANDREA (2010): Nemi szerepek, in ROSTA GERGELY – TOMKA MIKLÓS (szerk.): *Mit értékelnek a magyarok?... Az Európai Értékkrend Vizsgálat 2008. évi magyar eredményei*, Budapest: OCIFE Magyarország – Faludi Ferenc Akadémia, 81–113.
- BAKÓ BOGLÁRKA (2017): *Tisztamunka. A látható cigányok*, Budapest, ELTE Eötvös, 132–142, https://www.eltereader.hu/media/2017/03/Bako_B_TisztaMunka_READER.pdf (letöltve: 2024. 02. 21.).
- BOTTLIK ZSOLT (2012): Cigányok (romák) Európában, *A Földgömb*, 30 (6), 10–11, https://evfm.elte.hu/media/f7/2e/7336b55d7652dda17f7bcee1853f9f6fe_a2d775fee13d517cc697d14fb3e/evfm_2012_5b_ciganyok_eu.pdf?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAAR1nMBrfMfmkNfbL6D2rMhswFfNdT-RUVi_k9ehS3KzcmgFSorwx9RKcv0s_aem_AQw7FJPrCuL5McR9hiQgAA2GkK5rvwg9U-pN8tF6egjAM9t8gM9l7G9I3W-JjQ56_PtfeSZhbEpzOOQKfGsFThVC (letöltve: 2024. 03. 14.).
- BOURDIEU, PIERRE (1987): *Die feinen Unterschiede. Kritik der gesellschaftlichen Urteilskraft*, Frankfurt am Main, Suhrkamp.
- BÖGRE ZSUZSANNA (2003): Élettörténeti módszer elméletben és gyakorlatban, *Szociológiai Szemle*, 13 (1), 155–168, https://szociologia.hu/dynamic/szemle_elem_feltoltes_71.pdf (letöltve: 2024. 04. 10.).
- BÖGRE ZSUZSANNA (2024): *Élettörténeti társadalomkutatás*, Budapest, L'Harmattan.
- CSÁK RÓBERT – MAGYAR ÉVA – MÁRVÁNYKÖVI FERENC – SZÉCSI JUDIT – RÁCZ JÓZSEF (2020): Vidéki szegregátumokban élők pszichoaktív szerhasználata és a segítség lehetősége, *Esély – Társadalom- és szociálpolitikai folyóirat*, 31 (1), 50–72, <https://eu.docs.wps.com/1/sIIDz7tSMAbzWvsQG> (letöltve: 2025. 08. 03.).
- DEMSA ANDREA (2015): Cigány nők kettős elnyomása Magyarországon a hétköznapiakban, *Acta Sana*, 10 (2), 21–29, https://ojs.bibl.u-szeged.hu/index.php/actasana/article/view/18482/18272?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAAR39qnMLqPT5ZNNNFWQw1dKFlnP-W0q3pf2ppCFJ04Gcgra39x03NMZff08_aem_AQwjQOePfdV_75yVo3QhN53-7Gj3gP-pd3Kl-rpyHqcVAO4jpPcyS8MNNQaL-BjCgAilPhE2-cswOjUMwXRWyu3w (letöltve: 2024. 02. 07.).
- DURST JUDIT (2006): Kirekesztettség és gyermekvállalás. A romák termékenységének változása néhány „gettósodó” aprófaluban (PhD-értekezés, Budapest, Budapesti Corvinus Egyetem Szociológia Tudományok), https://phd.lib.uni-corvinus.hu/24/1/durst_judit.pdf (letöltve: 2025. 08. 19.).
- FETE (é. n.): <https://fete.hu> (letöltve: 2025. 08. 19.).
- HUSZÁR ÁGNES (2015): A hiány helye: a roma nők, *Társadalmi Nemek Tudománya Interdiszciplináris eFolyóirat*, 5 (2), 21–37, <https://epa.oszk.>

- hu/03400/03462/00011/pdf/EPA03462_tarsadalmi_2015_02_021-037.pdf?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAAR1wVHZGykdm4JxIsHd0vc2zY0PeZOYfrAenHzYZGbiKlqhlSG33rpa6f8E_aem_AQxMS8uw_3yNXGmbIW_Cz-PmFQKDxrlrPuW25zEWseNMXiXcRUy3w9Hftlw5oiAhIBjoovYu6J9Sac5QhN8gNmSc (letöltve: 2024. 02. 07.).
- KIM TÁRSADALMI FELZÁRKÓZÁSÉRT FELELŐS ÁLLAMTITKÁRSÁG (2011): *Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia – Mélyszegénység, gyermekszegénység, romák (2011–2020)*, Budapest, 24, <https://szocialisportal.hu/wp-content/uploads/2023/03/Nemzeti-Tarsadalmi-Felzarkozasi-Strategia.pdf> (letöltve: 2025. 07. 12.).
- LUKÁCS J. ÁGNES (2018): Roma/cigány családok, in FEITH HELGA (szerk.): *Társadalom, család, egészség... Családtudományi alapismeretek*, Budapest, Semmelweis Egyetem Egészségtudományi Kar, 75–80.
- LYDAKI ANNA (2006): Cigány nők, in PRÓNAI CSABA (szerk.): *Cigány világok Európában*, Budapest, Nyitott Könyv, 209–222, https://kisebbssegkutato.tk.hu/uploads/files/olvasoszoba/intezetikiadvanyok/cigany_vilagok_europaban.pdf (letöltve: 2024. 03. 15.).
- OKELY, JUDITH (1996): Cigány nők, *Cigányfűró*, 3 (1), 4–7, https://epa.oszk.hu/03100/03123/00011/pdf/EPA03123_ciganyfuro_1996_1_004-007.pdf?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAAR0f0kmleyEULS0_QifawxCyf2RsQGhmvTdZ7kO1DYY-rXla__yMkU3Jzsc_aem_AQzN0tBa3PM1vWmMv_2MetwPrBHN7OwI1TTaQxf-iJlrlaqQWqCadLyjwTwnJ-xIF1cHezDec3xU9pshTReKYRq (letöltve: 2024. 02. 07.).
- OROSZ ADRIENN (2024): Az apák családon belüli szerepei, *Kapocs*, 7 (3–4), 40–55. DOI: <https://doi.org/10.63582/KAPOCS.2024.3-4.4>
- PÉNZES JÁNOS – TÁTRAI PATRIK – PÁSZTOR ISTVÁN ZOLTÁN (2018): A roma népesség területi megoszlásának változása Magyarországon az elmúlt évtizedekben, *Területi Statisztika*, 58 (1), 3–26. DOI: <https://doi.org/10.15196/TS580101>
- PONGRÁCZ TIBORNÉ (2005): Nemi szerepek társadalmi megítélése. Egy nemzetközi összehasonlító vizsgálat tapasztalatai, in NAGY ILDIKÓ – PONGRÁCZ TIBORNÉ – TÓTH ISTVÁN GYÖRGY (szerk.): *Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről*, Budapest, TÁRKI – Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium, 73–86, <https://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a966.pdf> (letöltve: 2025. 07. 09.).
- RÁCZ ATTILA (2014): *Szegregáció a fejekben. A statisztikai és a mentális társadalmi és térbeli elkülönülés vizsgálata Szegeden*, Budapest, Központi Statisztikai Hivatal, 27–42, https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/muhelytanulmanyok4.pdf?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAAR2th_NN1ZCmVEab6BsRpo5ZFjB8-E56p1xBmxE9EZkPE3AmFm15w3I9EA_aem_AQYt1Pz44AYA2DAqfmMSdVOtuFt_eoeEWj9wCD1sbnUTzoKdD98zUvKSv8bos8LffBWyytNEU3M5mq1TWse4nqf (letöltve: 2024. 03. 17.).

- RAFFAEL MÓNKA (2021): Roma nők gyermekvállalási attitűdjei a felzárkózó településeken, *Kapocs*, 4 (3–4), 74–87. DOI: <https://doi.org/10.63582/KAPOCS.2021.3-4.7> (letöltve: 2025. 08. 04.).
- ROZGONYI-HORVÁTH ÁDÁM (2019): A térbeliség és a lokalitás szerepe a periférikus területeken élő hátrányos helyzetűek munkahelymegtartó képességében (doktori értekezés, Szegedi Tudományegyetem Természettudományi és Informatikai Kar, Földtudományok Doktori Iskola, Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék), <http://doktori.bibl.u-szeged.hu/id/eprint/10262/19/Rozgonyi-Horvath%20Adam%20-%20disszertacio.pdf> (letöltve: 2024. 03. 21.).
- SÁNDOR JÁNOS – VINCZE FERENC – JENEI TIBOR – KÖRÖSI LÁSZLÓ – FALUSI ZSÓFIA – KÓSA KAROLINA – ÁDÁNY RÓZA (2020): Szegregátumokban élők egészségügyi ellátása, in KOLOSI TAMÁS – SZELÉNYI IVÁN – TÓTH ISTVÁN GYÖRGY (szerk.): *Társadalmi Riport 2020*, Budapest, TÁRKI, 404–433. DOI: <https://doi.org/10.61501/TRIP.2020.17>
- TÓTH JUDIT NIKOLETTA (2019): *Kábítószer-fogyasztás a szegregált település(rész)eken. Helyzetkép a Magyar Máltai Szeretetszolgálat Gyerekesély Programjában dolgozó szakembereinek tapasztalatai alapján a szegregált településeken, településrészekben élők kábítószer-fogyasztásáról és a helyi ellátórendszerekről*, Budapest, Magyar Máltai Szeretetszolgálat, http://gyerekesely.maltai.hu/upload/file/MMSZ_tapasztalat_drog_kabitoanyag_2019_februar_2020logos.pdf (letöltve: 2025. 08. 03.).
- UJVÁRY ISTVÁN (2020): A dizájner drogok kémiája napjainkban, *Magyar Kémikusok Lapja*, 75 (4), 117–123, https://www.epa.hu/03000/03005/00048/pdf/EPA03005_MKL_2020_04_117-123.pdf (letöltve: 2025. 08. 03.).
- VARGÁNÉ NAGY ANIKÓ – MOLNÁR BALÁZS (2018): Nevelési mintázatok roma családok körében, in BÁBOSIK TIBOR – KOZMA TAMÁS (szerk.): *Így kutatunk mi – Válogatás a pedagógiai kutatások módszertani tanulságaiból*, Debreceni Egyetemi Kiadó, 87–105, <https://core.ac.uk/download/pdf/232908204.pdf#page=87> (letöltve: 2025. 07. 14.).

„Where Are the Men?”

Women's Roles in a Gypsy Segregation

ABSTRACT

We do not have accurate data on how many Gypsy women live in Hungary today, in what groups and environments. The majority society often holds a collective image of them, but just as we cannot speak of a homogeneous Gypsy community, we cannot speak of homogeneous female roles either. During my empirical research in Dombpuszta, which is part of the FETE programme, I examined the roles of women living in the local Gypsy segregated community, through life-course interviews. Based on my experience, Gypsy women face multiple levels of social oppression and are often left to deal with their problems alone. According to my findings, Gypsy women living there often take on traditional male roles in addition to their female and maternal roles, due to the absence of men. This results in a role conflict that is transmitted across generations, similar to learned helplessness, which I examined in greater depth by analyzing mother-daughter relationships. My surprising finding is that community members follow their traditions, they do not always recognise their true significance.

KEYWORDS: Gypsy women, Gypsy families, gender roles, segregation

VELEV DÓRA | A PPKE BTK szociológia MA-szakos hallgatója. Fő érdeklődési területei a nők, gyermekek és családok helyzete, különös figyelemmel a romákra. Jelen tanulmány első tudományos munkája, melynek témáját alapképzésének szakdolgozata inspirálta.